

دانشکده ی اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی

پایان نامه ی کارشناسی ارشد در رشته ی اقتصاد - نظری

سرمایه ی اجتماعی، سرمایه ی انسانی و رشد
اقتصادی: مطالعه ی موردی اقتصاد ایران (۸۵-۱۳۵۰)

به وسیله ی
کوثر اسدیان فلاحیه

استاد راهنما
دکتر علی حسین صمدی

خرداد ۱۳۹۰

الْحَمْدُ لِلَّهِ
الَّذِي هَدَانَا
لِلْإِسْلَامِ
الْحَنِيفِ
الْقَدِيمِ
الَّذِي كَفَى
عَنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ
مِثْلَهُمْ
وَمَا كُنَّا
لِنُحَدِّثَ
بِهِمْ
وَلَا يَخْفَى
عَلَيْهِمْ
شَيْءٌ
وَلَا يَخْفَى
عَلَيْهِمْ
شَيْءٌ

به نام خدا

اظهارنامه

اینجانب کوثر اسدیان فلاحیه (۸۷۰۰۲۵) دانشجوی رشته ی اقتصاد گرایش نظری دانشکده ی اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی اظهار می کنم که این پایان نامه حاصل پژوهش خودم بوده و در جاهایی که از منابع دیگران استفاده کرده ام، نشانی دقیق و مشخصات کامل آن را نوشته ام. همچنین اظهار می کنم که موضوع تحقیق و پایان نامه ام تکراری نیست و تعهد می نمایم که بدون مجوز دانشگاه، دستاوردهای آن را منتشر ننموده و یا در اختیار غیر قرار ندهم. کلیه ی حقوق این اثر مطابق با آیین نامه ی مالکیت فردی و معنوی متعلق به دانشگاه شیراز است.

نام و نام خانوادگی: کوثر اسدیان فلاحیه

تاریخ و امضاء: ۱۳۹۰/۱۱/۳۰

به نام خدا

سرمایه ی اجتماعی، سرمایه ی انسانی و رشد اقتصادی: مطالعه ی موردی اقتصاد ایران
(۸۵-۱۳۵۰)

به وسیله ی:

کوثر اسدیان فلاحیه

پایان نامه

ارائه شده به تحصیلات تکمیلی دانشگاه به عنوان بخشی از فعالیتهای تحصیلی لازم برای اخذ درجه ی
کارشناسی ارشد

در رشته ی:

اقتصاد (نظری)

از دانشگاه شیراز

شیراز

جمهوری اسلامی ایران

ارزیابی شده توسط کمیته ی پایان نامه با درجه ی : عالی

دکتر علی حسین صمدی، استادیار بخش اقتصاد (رئیس کمیته)

دکتر حسین مرزبان، استادیار بخش اقتصاد (استاد مشاور)

دکتر ابراهیم هادیان، دانشیار بخش اقتصاد (استاد مشاور)

خرداد ۱۳۹۰

به پاس تعبیر عظیم و انسانی شان از کلمه ایثار و از خودگذشتگان
به پاس عاطفه‌ی سرشار و گرمای امید بخش وجودشان که در این سردترین روز کاران بهترین پشتیبان می باشد
به پاس قلب های بزرگشان که فریادرس است و سرگردانی و ترس در پناہشان به شجاعت می گراید
و به پاس محبت های بی دریغشان که هرگز فروکش نمی کند

این مجموعه را تقدیم می کنم به

پدر و مادرم

استادانم

همسرم

سپاسگزاری

((کلام خود را آغاز می‌کنم با حمد و سپاس خدائی که به ستایش و فضل و عزت و رفعت از همه کس سزاوارتر است. خداوند را بر نعمتهایی که عطا فرموده می‌ستایم، و بر الهامش سپاس می‌نمایم، و بر نعمتهای گسترده‌ای که در ابتدا عنایت نموده و نعمتهای فراوانی که عطا فرموده و تفضلات پی‌درپی که مرحمت کرده ثنا می‌گوییم.

او را سپاس می‌گوییم با حمدهای بی‌پایانی که از حد شمارش بیرون است، و قدرت بر شکر همه‌ی آنها نیست، و نهایت آنها قابل درک نخواهد بود. نعمتهایی که خداوند برای ازدیاد و دوام آنها ما را دعوت به شکرگزاری نموده، و بندگانش را بر فرستادن آنها مطیع خود گردانیده، و برای کامل نمودن بخشش‌هایش از آنان حمد و ستایش خود را خواسته، و در کنار آن به طلب چنین نعمتهائی امر فرموده است.)) «بخشی از خطبه‌ی فدکیه حضرت زهرا(س) در مسجد»

در آغاز لازم می‌دانم از زحمات پدر و مادر گرامی ام و کلیه کسانی که در دوران تحصیل همواره مشوق و پشتیبان اینجانب بوده اند کمال تشکر را بنمایم. هم چنین از استاد گرامی، جناب آقای دکتر صمدی که راهنمایی‌های ایشان راهگشای اینجانب بوده است، تشکر و قدردانی می‌کنم و همچنین از استادان محترم جنابان آقای دکتر مرزبان و دکتر هادیان نهایت سپاس را دارم زیرا با مشاوره ایشان توانستم کاستی و نواقص این پایان نامه را دریابم و در رفع آنها و بهبود این پایان نامه تلاش کنم.

بر خود نیز واجب می‌دانم که از همکلاسی‌ها، دوستان عزیز و دانشجویان دکترای بخش اقتصاد مخصوصاً آقای نجاتی، آقای هراتی و آقای زارع صمیمانه تشکر کنم، زیرا که راهنمایی‌های شان، من را در پیش برد این پایان نامه کمک کرد و در نهایت از آقای آماره در اتاق بازرگانی شیراز به خاطر راهنمایی‌های دوستانه شان کمال سپاس را دارم.

چکیده

سرمایه ی اجتماعی، سرمایه ی انسانی و رشد اقتصادی: مطالعه ی موردی اقتصاد ایران (۸۵-۱۳۵۰)

به کوشش

کوثر اسدیان فلاحیه

هدف این پایان نامه، بررسی رابطه ی علیت میان سرمایه ی اجتماعی، سرمایه ی انسانی و رشد اقتصادی ایران طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۵۰ می باشد. از آزمون شکست ساختاری زیوت- اندریوز (۱۹۹۲) جهت بررسی وجود شکست ساختاری در سری های زمانی مورد نظر و مانایی آنها استفاده شده است. در ادامه، بعد از اجرای آزمون علیت گرنجری و آزمون علیت تودا-یوماموتو، نتایج آزمون علیت تودا-یوماموتو (۱۹۹۵) به دلیل کاراتر بودن پذیرفته شده است. در این پایان نامه از هشت متغیر به عنوان شاخص سرمایه ی اجتماعی استفاده شده است و هرچند نتایج نسبت به انتخاب شاخص ها حساس بوده است اما با اغلب شاخص های نماینده ی سرمایه ی اجتماعی نشان داده شد که:

- ۱- سرمایه ی انسانی علت تشکیل سرمایه ی اجتماعی است.
- ۲- سرمایه اجتماعی و رشد اقتصادی با در نظر گرفتن نفت، علیت دو طرفه ای دارند.
- ۳- سرمایه ی اجتماعی علت رشد اقتصادی بدون در نظر گرفتن نفت می باشد.

کلید واژه: رشد اقتصادی، سرمایه ی انسانی، سرمایه ی اجتماعی، رابطه ی علیت، اقتصاد ایران.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: مقدمه

- ۱-۱: مسئله ی تحقیق ۳
- ۲-۱: اهمیت و ضرورت تحقیق ۴
- ۳-۱: هدف تحقیق ۵
- ۴-۱: سؤالات تحقیق ۵
- ۵-۱: منابع آماری ۵
- ۶-۱: روش تحقیق ۶
- ۷-۱: ساختار پایان نامه ۶
- ۸-۱: تفاوت مطالعه ی حاضر با مطالعات پیشین ۶
- ۹-۱: محدودیت های تحقیق ۷

فصل دوم: پیشینه ی تحقیق

- ۱-۲: مقدمه ۹
- ۲-۲: تأثیر سرمایه ی اجتماعی بر سرمایه ی انسانی ۹
- ۳-۲: تأثیر سرمایه ی انسانی بر سرمایه ی اجتماعی ۱۴
- ۴-۲: تأثیر سرمایه ی اجتماعی بر رشد و توسعه ی اقتصادی ۱۸
- ۵-۲: تأثیر سرمایه ی انسانی بر رشد اقتصادی ۲۷
- ۶-۲: اثر توسعه و رشد اقتصادی بر متغیرهای اجتماعی ۳۱
- ۷-۲: جمع بندی فصل ۳۲

فصل سوم: مبانی نظری و ساختار الگو

۱-۳: مقدمه.....	۳۴
۲-۳: تعاریف سرمایه، سرمایه ی انسانی، سرمایه ی اجتماعی و شاخص های اندازه گیری آنها.....	۳۵
۱-۲-۳: تعریف سرمایه.....	۳۵
۲-۲-۳: تعریف سرمایه ی انسانی.....	۳۵
۳-۲-۳: شاخص های اندازه گیری سرمایه ی انسانی.....	۳۷
۴-۲-۳: تعریف سرمایه ی اجتماعی.....	۳۸
۵-۲-۳: جنبه های سرمایه ی اجتماعی.....	۴۱
۶-۲-۳: سطوح سرمایه ی اجتماعی.....	۴۲
۷-۲-۳: وجه منفی سرمایه ی اجتماعی.....	۴۳
۸-۲-۳: شاخص های اندازه گیری سرمایه ی اجتماعی.....	۴۳
۹-۲-۳: تفاوت سرمایه ی اجتماعی با سرمایه ی های دیگر.....	۵۲
۱۰-۲-۳: وجه تمایز سرمایه ی انسانی و سرمایه ی اجتماعی.....	۵۲
۳-۳: مبانی نظری ارتباط بین متغیرها.....	۵۴
۱-۳-۳: تأثیر سرمایه ی اجتماعی بر سرمایه ی انسانی.....	۵۴
۲-۳-۳: تأثیر سرمایه ی انسانی بر سرمایه ی اجتماعی.....	۶۰
۳-۳-۳: تأثیر سرمایه ی انسانی بر رشد اقتصادی.....	۶۵
۴-۳-۳: تأثیر سرمایه ی اجتماعی بر رشد اقتصادی.....	۶۶
۵-۳-۳: سرمایه ی انسانی، سرمایه ی اجتماعی و رشد اقتصادی.....	۶۸
۴-۳: روش شناسی اقتصاد سنجی.....	۶۹
۱-۴-۳: مقدمه.....	۶۹
۱-۱-۴-۳: مفهوم مانایی.....	۶۹
۲-۱-۴-۳: آزمون ریشه ی واحد زیوت-اندریوز.....	۶۹
۳-۱-۴-۳: آزمون علیت بر اساس تخمین خود رگرسیون برداری.....	۷۲

فصل چهارم: برآورد و نتایج تجربی

۱-۴: مقدمه.....	۷۷
۲-۴: داده های مورد استفاده.....	۷۸
۳-۴: آزمون شکست ساختاری و آزمون مانایی (ریشه ی واحد).....	۷۹

۱-۳-۴: نتایج آزمون ریشه ی واحد زیوت-اندریوز	
۸۰.....(شکست ساختاری در زمان نامعلوم)	
۹۱.....۴-۴: نتایج آزمون علیت	
۹۱.....۱-۴-۴: تعیین وقفه ی بهینه	
۹۲.....۲-۴-۴: نتایج آزمون علیت گرنجر	
۹۷.....۳-۴-۴: نتایج آزمون علیت بر اساس روش تودا-یوماموتو (۱۹۹۵)	
۱۰۳.....۴-۴-۴: مقایسه نتایج آزمون علیت تودا-یوماموتو(۱۹۹۵) و آزمون علیت گرنجر	
۱۰۹.....۵-۴: جمع بندی و نتیجه گیری	

فصل پنجم: خلاصه و نتیجه گیری

۱۱۴.....۱-۵: خلاصه	
۱۱۶.....۲-۵: نتیجه گیری	
۱۱۸.....۳-۵: محدودیت های تحقیق و پیشنهادها برای مطالعات آینده	
۱۱۹.....فهرست منابع و مآخذ	
۱۳۰.....پیوست	

فهرست جدول ها

عنوان	صفحه
جدول ۱-۲: مطالعات مربوط به تأثیر سرمایه ی اجتماعی بر سرمایه ی انسانی.....	۱۰
جدول ۲-۲: مطالعات مربوط به تأثیر سرمایه ی انسانی بر سرمایه ی اجتماعی.....	۱۴
جدول ۳-۲: مطالعات مربوط به تأثیر سرمایه ی اجتماعی بر رشد و توسعه ی اقتصادی.....	۱۸
جدول ۴-۲: مطالعات مربوط به تأثیر سرمایه ی انسانی بر رشد اقتصادی.....	۲۷
جدول ۱-۳: تعاریف ارائه شده از سرمایه ی اجتماعی.....	۴۱
جدول ۲-۳: شاخص های سرمایه ی اجتماعی.....	۴۶
جدول ۳-۳: شاخص های سرمایه ی اجتماعی پرسشنامه ی بانک جهانی.....	۴۸
جدول ۱-۴: مقادیر بحرانی برای آزمون شکست ساختاری زیوت-اندریوز.....	۸۰
جدول ۲-۴: نتایج آزمون ریشه ی واحد زیوت-اندریوز(الگوی A).....	۸۱
جدول ۳-۴: نتایج آزمون ریشه ی واحد زیوت-اندریوز(الگوی C).....	۸۳
جدول ۴-۴: نتایج آزمون ریشه ی واحد دیکی فولر تعمیم یافته(ADF) و فیلیپس پرون(PP).....	۸۹
جدول ۵-۴: تعیین وقفه ی بهینه ی الگوی خود رگرسیون برداری(VAR).....	۹۱
جدول ۶-۴: نتایج آزمون علیت گرنجر.....	۹۳
جدول ۷-۴: نتایج آزمون علیت گرنجر.....	۹۴
جدول ۸-۴: نتایج آزمون علیت گرنجر.....	۹۵
جدول ۹-۴: نتایج آزمون علیت گرنجر.....	۹۶
جدول ۱۰-۴: نتایج آزمون علیت تودا-یوماموتو.....	۹۸
جدول ۱۱-۴: نتایج آزمون علیت تودا-یوماموتو.....	۹۹
جدول ۱۲-۴: نتایج آزمون علیت تودا-یوماموتو.....	۱۰۰
جدول ۱۳-۴: نتایج آزمون علیت تودا-یوماموتو.....	۱۰۱
جدول ۱۴-۴: خلاصه ی نتایج آزمون علیت تودا-یوماموتو(۱۹۹۵).....	۱۰۲
جدول ۱۵-۴: مقایسه ی نتایج آزمون گرنجر و تودا-یوماموتو.....	۱۰۳

جدول ۴-۱۶: مقایسه ی نتایج آزمون گرنجر و تودا- یوماموتو	۱۰۴
جدول ۴-۱۷: مقایسه ی نتایج آزمون گرنجر و تودا- یوماموتو	۱۰۶
جدول ۴-۱۸: مقایسه ی نتایج آزمون گرنجر و تودا- یوماموتو	۱۰۷
جدول ۴-۱۹: خلاصه ی نتایج آزمون تودا- یوماموتو	۱۰۹
جدول ۴-۲۰: خلاصه ی نتایج آزمون تودا- یوماموتو بر حسب روابط علیت	۱۱۱

فهرست شکل ها و تصویرها

صفحه	عنوان
۵۳.....	شکل ۳-۱: ساختار سه نفری
۶۶.....	شکل ۳-۲: کانال های ارتباطی سرمایه ی اجتماعی با رشد اقتصادی
۶۸.....	شکل ۳-۳: مثلث ارتباطی سرمایه ی اجتماعی، سرمایه ی انسانی و رشد اقتصادی
۸۴.....	شکل ۴-۱: سرمایه ی انسانی
۸۵.....	شکل ۴-۲: نسبت تعداد پزشک به جمعیت.....
۸۵.....	شکل ۴-۳: نسبت تعداد طلاق به ازدواج
۸۵.....	شکل ۴-۴: نسبت تعداد مطبوعات به جمعیت.....
۸۶.....	شکل ۴-۵: ضریب جینی
۸۶.....	شکل ۴-۶:نسبت ۱۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۱۰ درصد فقیرترین افراد.....
۸۷.....	شکل ۴-۷:نسبت تعداد کارکنان بخش آموزش به جمعیت.....
۸۷.....	شکل ۴-۸: نرخ با سوادى
۸۷.....	شکل ۴-۹: نسبت تعداد سینما به جمعیت
۸۸.....	شکل ۴-۱۰: رشد اقتصادی با در نظر گرفتن نفت
۸۸.....	شکل ۴-۱۱: رشد اقتصادی بدون در نظر گرفتن نفت

فصل اول

مقدمه

یکی از وظایف مهم دولت‌ها در سیاست‌گذاری‌ها تأمین رفاه افراد جامعه می‌باشد. دولت‌ها برای تحقق این هدف، رشد اقتصادی بالا را به عنوان یکی از اهداف مهم خود در برنامه‌ریزی‌های توسعه تلقی می‌کنند. برای رسیدن به رشد اقتصادی بالا، عوامل زیادی دخیل هستند و مطالعات زیادی توسط اقتصاددانان مختلف در این زمینه صورت گرفته است. از عوامل مؤثر بر رشد اقتصادی می‌توان به ۱- عوامل اقتصادی (مانند سرمایه‌ی فیزیکی، زیرساخت‌ها، سرمایه‌گذاری، صادرات، میزان نرخ ارز، درجه‌ی باز بودن اقتصاد، وسعت بازار سرمایه، سیستم بانکداری، تورم و شرایط زیست محیطی کشور) ۲- عوامل انسانی (مانند میزان جمعیت فعال، بهره‌وری نیروی کار، شاخص توسعه‌ی انسانی) و ۳- عوامل سیاسی (مانند عدم ثبات سیاسی و فساد) اشاره نمود (دورلاوف و همکاران^۱، ۲۰۰۴: ۱۵۲-۱۴۱).

با نگاهی دقیق به مطالعات گذشته، در می‌یابیم که عوامل نهادی و اجتماعی مانند سرمایه‌ی اجتماعی نزد محققین مورد توجه زیادی قرار نگرفته است در حالی که عوامل اجتماعی مانند فرهنگ، هنجارها و مقررات اجتماعی می‌توانند بر رشد اقتصادی مؤثر باشند. بعد از اینکه موضوع سرمایه‌ی اجتماعی مورد اهمیت قرار گرفت، اقتصاد دانان به این مسئله پی بردند که فرهنگ اجتماعی یا رفتار اجتماعی می‌تواند ثروتمند بودن یا فقیر ماندن بعضی از کشورها و مناطق را توضیح دهد.

سرمایه‌ی اجتماعی از جمله مفاهیم چند وجهی و موضوعی بین رشته‌ای است که در اوایل قرن بیستم به صورت علمی و آکادمیک مطرح و از سال ۱۹۸۰ وارد متون علوم سیاسی و جامعه‌شناسی شد و توسط دانشمندان مختلفی از جمله کلمن، پوتنام، بوردیو، فوکویاما و غیره گسترش داده شد. از نگاه بسیاری از اندیشمندان، سرمایه‌ی انسانی بهترین سرمایه‌ی جامعه محسوب می‌شود؛ اما این دانشمندان بعدها پذیرفتند که نقش سرمایه‌ی انسانی در وجود انسجام و یکپارچگی آن از اهمیت بیشتری برخوردار است که این انسجام و یکپارچگی در سایه‌ی همکاری، تعاون و اعتماد متقابل شکل می‌گیرد و باعث شد که موضوع سرمایه‌ی انسانی تبدیل به سرمایه‌ی اجتماعی شود. امروزه می‌توان گفت که سرمایه‌ی اجتماعی نقش بسیار مهم تری نسبت به سرمایه‌ی فیزیکی و انسانی در سازمان‌ها و جوامع ایفا می‌کند؛ بطوری که

¹ Dorlauf et al.

شبکه های روابط جمعی و گروهی، انسجام بخش میان انسانها، سازمان ها با انسان ها و سازمان ها با سازمان هاست.

به نظر کلمن، سرمایه ی اجتماعی ترکیبی از ساختارهای اجتماعی است که تسهیل کننده ی کنش های معینی از کنشگران در درون این ساختارهاست و اعضای جامعه از طریق تماس با یکدیگر و پایدار ساختن این ارتباطات، قادر به همکاری با یکدیگر می شوند و به این طریق منافی را کسب می کنند که به تنهایی، قادر به کسب آنها نیستند (فیلد^۱، ۲۰۰۳: ۷).

۱-۱- مسئله ی تحقیق

همانطور که می دانیم از دیرباز افزایش رشد اقتصادی یکی از اهداف مهم کشورها در سیاست گذاری ها محسوب می شود؛ بنابراین موضوع عوامل مؤثر بر رشد اقتصادی برای اقتصاددانان، موضوعی دارای اهمیت است. اما در گذشته فقط به سرمایه ی مالی، طبیعی و سرمایه ی انسانی به عنوان عواملی تأثیر گذار در اقتصاد توجه شده است و به عواملی غیر مادی مانند ارزش ها، فرهنگ، صداقت، همکاری، اعتماد و غیره توجه نشده است.

عوامل غیر مادی اشاره شده را می توان در یک کلمه با عنوان سرمایه ی اجتماعی خلاصه کرد. بنابراین اقتصاددانان و جامعه شناسان در دهه های اخیر به این نتیجه رسیده اند که علاوه بر عوامل مادی، عوامل غیر مادی و معنوی نیز بر رشد اقتصادی و رفاه جامعه مؤثر است و نقش آن ها غیر قابل کتمان می باشد.

در بسیاری از مطالعات به موضوع تأثیر گذاری سرمایه ی انسانی و سرمایه ی اجتماعی بر رشد اقتصادی پرداخته شده است و نشان داده اند که این دو نوع سرمایه، تأثیر مثبتی بر رشد اقتصادی داشته اند. سرمایه ی انسانی که شامل دانش، مهارت و شایستگی افراد است با افزایش کارایی، مهارت و تجربه ی کارکنان به تولید هرچه بیشتر منجر می شود و به بهبود رشد اقتصادی کمک می کند و بدین ترتیب سرمایه ی اجتماعی که همان اعتماد، صداقت، همکاری و کارهای گروهی است، مانع رفتار فرصت طلبانه، رانت جویی و تقلب در افراد می شود و از هدر رفتن منابع جلوگیری می کند و همچنین افزایش سرمایه ی اجتماعی، هزینه های مبادله^۲ را کاهش می دهد. هزینه های مبادله آن دسته از هزینه هایی است که افراد در فرایند مبادله ی اقتصادی متحمل می شوند تا حقوق مالکیت خود را مشخص، تعریف و تضمین کنند که شامل هزینه های جستجو، انعقاد قراردادها، دیده بانی، نظارت^۳ و کسب اطلاعات در مورد فروشنده، خریدار و کیفیت کالا و خدمات می باشد و در نتیجه در هزینه ها صرفه جویی می

¹ Field

² Transaction cost

³ Monitoring

شود. کلمن (۱۹۸۸) نیز در مقاله ی خود نشان داده است چگونه سرمایه ی اجتماعی که در کیفیت روابط بین والدین و فرزندان خلاصه می شود می تواند بر میزان سرمایه ی انسانی (عملکرد فرزندان در مدرسه) تأثیر مثبت بگذارد؛ یعنی سرمایه های مالی و انسانی والدین در حضور سرمایه ی اجتماعی آنها می توانند به حداکثر کارایی خود برسند اما بعدها، بعضی از صاحب نظران مانند هلیول و پوتنام (۲۰۰۷) ادعا کردند آموزش و سرمایه ی انسانی است که باعث گسترش سرمایه ی اجتماعی می شود یعنی سرمایه ی انسانی با تأثیر غیر مستقیم (اثر بر سرمایه ی اجتماعی) و مستقیم اثر مضاعفی بر رشد اقتصادی دارد.

همچنین رشد اقتصادی و افزایش رفاه می تواند رفتارها، ارزشهای اجتماعی، هنجارها، میزان مشارکت اجتماعی، نقش های اجتماعی و بافت های اجتماعی را دچار تغییر و تحول سازد؛ به طور خلاصه رشد اقتصادی می تواند بر سرمایه ی اجتماعی نیز اثر بگذارد. از ناحیه ای دیگر رفاه و افزایش رشد اقتصادی با به وجود آوردن امکانات اعم از مالی، تحصیلی و غیره بر افزایش میزان سواد و تحصیلات (سرمایه ی انسانی) تأثیر مثبتی می گذارد.

در پایان، مسئله را این گونه بیان می کنیم که رابطه ی علیت دو به دو میان این سه متغیر چگونه است؟ آیا سرمایه ی انسانی و سرمایه ی اجتماعی علت رشد اقتصادی هستند یا برعکس؟ آیا سرمایه ی انسانی علت سرمایه ی اجتماعی است یا برعکس یا اینکه رابطه ی علیت دو طرفه ای دارند؟

۱-۲- اهمیت و ضرورت تحقیق

برای رفع بعضی از مشکلات اقتصادی مانند بیکاری در کشور، افزایش رشد اقتصادی امری لازم و ضروری است و مطالعه در زمینه ی عوامل مؤثر بر رشد اقتصادی از وظایف مهم اقتصاددانان هر کشوری می باشد. اقتصاددانان تا چند قرن پیش، به عوامل مادی به عنوان تنها عامل پیشرفت یک کشور اشاره می کردند اما اخیراً دریافته اند که عوامل اجتماعی و غیر مادی نیز در کنار عوامل مادی دارای اهمیت می باشند و این در حالی است که دین اسلام تأکید فراوانی بر سرمایه ی اجتماعی مانند نوع دوستی، کمک به دیگران، همکاری و همبستگی جهت پیشرفت یک جامعه دارد. بنابراین با توجه به شرایط فرهنگی و دینی کشورمان، علاوه بر سرمایه های فیزیکی، انسانی و مالی، سرمایه ی اجتماعی عاملی است که می تواند در تولید مؤثر باشد که در کشور ما مورد توجه قرار نگرفته است.

همچنین فوکویاما (۱۳۷۹) بیان کرده است: "از جامعه ای که ذخیره مطلوبی از سرمایه ی اجتماعی دارد می توان انتظار داشت که در تولید سرمایه ی انسانی و تقویت آن نیز موفق باشد." البته سرمایه ی اجتماعی متعلق به گروه هاست نه افراد و با تقویت سرمایه ی انسانی

یک کشور می توان انباشت سرمایه ی اجتماعی را به وسیله آثار خارجی حاصل از تقویت آن، افزایش داد.

۱-۳- هدف تحقیق

هدف این تحقیق، بررسی رابطه ی علیت میان سرمایه ی اجتماعی، سرمایه ی انسانی و رشد اقتصادی ایران بر اساس داده های سال های ۱۳۸۵-۱۳۵۰ است.

۱-۴- سؤالات تحقیق

- ۱- آیا سرمایه ی اجتماعی علت سرمایه ی انسانی است یا سرمایه ی انسانی علت سرمایه ی اجتماعی می باشد و یا علیت دو طرفه ای بین آنها وجود دارد؟
- ۲- آیا سرمایه ی انسانی علت رشد اقتصادی است یا رشد اقتصادی علت سرمایه ی انسانی می باشد و یا علیت دو طرفه ای بین آنها وجود دارد؟
- ۳- آیا سرمایه ی اجتماعی علت رشد اقتصادی است یا رشد اقتصادی علت سرمایه ی اجتماعی می باشد و یا علیت دو طرفه ای بین آنها وجود دارد؟

۱-۵- منابع آماری

متغیرهای مورد استفاده برای دوره ی ۱۳۸۵-۱۳۵۰ در این مطالعه عبارتند از:

- ۱- سرمایه ی انسانی که داده های مربوط به سال های ۱۳۷۹-۱۳۵۰ از مطالعه ی نفیسی و نیلی (۱۳۸۴) و داده های مربوط به سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۰ از مطالعه ی هوشمند و همکاران (۱۳۸۷) استخراج شده است.
- ۲- برای داده ی سرمایه ی اجتماعی از هشت متغیر به عنوان شاخص سرمایه ی اجتماعی استفاده شده است که این متغیرها از داده های بانک مرکزی ایران و سالنامه های آماری مرکز آمار ایران استخراج شده است.
- ۳- رشد اقتصادی که از داده های تولید ناخالص داخلی با در نظر گرفتن نفت و بدون در نظر گرفتن نفت بر مبنای قیمت پایه ی سال ۱۳۷۶ از داده های سری زمانی بانک مرکزی ایران استخراج شده است.

۱-۶- روش تحقیق

روش تحقیق در این مطالعه، نوع کتابخانه ای و به استناد منابع موجود اعم از کتابها، مقاله ها و پژوهش ها و همچنین بر اساس الگوی اقتصادسنجی و تجربی می باشد که در مطالعات تجربی بعد از بررسی مانایی متغیرهای مزبور به وسیله ی آزمون ریشه ی واحد زیوت-اندریوز (۱۹۹۲) و آزمون های دیگر مربوط به ریشه ی واحد به آزمون علیت گرنجری بر اساس الگوی خود رگرسیون برداری (VAR) روش تودا-یوماموتو (۱۹۹۵) پرداخته شده است.

۱-۷- ساختار پایان نامه

این پایان نامه در پنج فصل تنظیم شده است که فصل اول شامل کلیات این پژوهش است و به اهمیت و ضرورت تحقیق، اهداف تحقیق، مسئله ی تحقیق و روش تحقیق پرداخته است. فصل دوم مربوط به مطالعات پیشین در این زمینه است که مطالعات پیشین در چهار بخش موضوعی نیز تنظیم شده است و شامل مطالعات داخلی و خارجی هم می باشد. فصل سوم مبانی نظری و ساختار الگو را بررسی کرده است؛ فصل چهارم مربوط به نتایج تجربی و تجزیه و تحلیل نتایج است و در پایان در فصل پنجم خلاصه ای از کل پایان نامه، نتیجه ی کلی و پیشنهادها برای مطالعات آتی ارائه شده است.

۱-۸- تفاوت مطالعه ی حاضر با مطالعات پیشین

با توجه به مطالعاتی که در داخل انجام شده است، تأکید بیشتری بر چگونگی اثر سرمایه ی اجتماعی بر متغیرهای اقتصادی شده است و مطالعات کمتری در زمینه ی متغیرهایی که بتوانند میزان انباشت سرمایه ی اجتماعی را افزایش دهند صورت گرفته است. نتایج مطالعات پیشین، حکایت از این دارند که سرمایه ی اجتماعی بر سرمایه ی انسانی اثر مثبت داشته است و در ایران مطالعه ای که جهت عکس (تأثیر سرمایه ی انسانی بر سرمایه ی اجتماعی) را بررسی کرده باشد، انجام نشده است. تفاوتی که در این مطالعه در مقایسه با مطالعات دیگر مشاهده می شود این است که این مطالعه به بررسی رابطه ی علیت بین سه متغیر سرمایه ی انسانی، سرمایه ی اجتماعی و رشد اقتصادی پرداخته است و بر خلاف سایر مطالعات موجود از شاخص های مختلفی برای سرمایه ی اجتماعی استفاده شده است.